

Історія створення Північноатлантичного Альянсу (НАТО) пов'язана з початком холодної війни, яка розгорнулася в повоєнний час між США та їхніми союзниками і Радянським Союзом та країнами Центральної і Східної Європи, які під контролем СРСР стали на шлях будівництва соціалізму. Останні, за образним висловом В. Черчилля, були відділені від цивілізованого світу «залізною завісою». В умовах наростання протистояння між цими коаліціями, західні держави вирішили об'єднати свої зусилля у військовій, політичній та економічній сферах.

Союзи держав із метою спільних дій для розв'язання загальних політичних, економічних і військових завдань створювалися ще в давні часи. Зазвичай завдання таких блоків полягало у створенні потуги для поділу сусідніх держав або набігів на інші народи. Рідше створювалися союзи для запобігання ворожим нападам. Значення військово-політичних блоків зросло із зародженням модерного суспільства. Загострення боротьби між основними імперіалістичними державами приводило до різкого їх розмежування на ворожі табори. Військово-політичні союзи стали створюватися на тривалий термін, їхня активність набувала більших географічних, матеріальних і людських масштабів. Фактично Першу світову війну 1914 – 1918 рр. породило протистояння двох військово-політичних союзів.

Отже, «військово-політичний блок», як історичне явище, набуває негативних асоціацій. Не поліпшує враження навіть таке явище, як антигітлерівська коаліція. Очевидно через те, що створена вона була як реакція на агресію, а не як засіб запобігання їй, та те, що участь у ній брав радянський тоталітарний режим, у залежність до якого потрапили внаслідок війни країни Центральної та Східної Європи. Проте, з іншого боку, чи може бути позитивним явище, що пов'язане з війною?

Так. Це доведено історією існування військово-політичного блоку НАТО. Блок народився як результат нездатності ООН повоєнного періоду забезпечити мир у світі, бо СРСР ветовав багато постанов Ради Безпеки. В основу легітимності організації покладено 51-й пункт Статуту ООН: *«Цей Статут ні в якому разі не стосується невіднятного права на індивідуальну або колективну самооборону, якщо станеться збройний напад на Члена Організації, доти, доки Рада Безпеки не вживе необхідних для підтримки міжнародного миру і безпеки заходів.*

Заходи, вжиті Членами організації при здійсненні цього права на самооборону, повинні бути негайно повідомлені Раді Безпеки і жодним чином не повинні зачіпати повноважень і відповідальності Ради Безпеки, відповідно до цього Статуту, щодо вжиття в будь-який час таких дій, які вона вважатиме необхідними для підтримання міжнародного миру і безпеки».

Створена як оборонна ініціатива, що мала протистояти комуністичній загрозі, організація взяла за основу своєї діяльності міжнародне право, демократичні цінності та пріоритет прав людини: «Сторони цього Договору, підтверджуючи свою відданість цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй (995_010) та своє прагнення жити у мирі з усіма народами і урядами, сповнені рішучості захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості і верховенства права, прагнучи сприяти стабільності і добробуту в Північноатлантичному регіоні, вирішивши об'єднати свої зусилля для здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки, уклали між собою такий Північноатлантичний договір...».

Оксамитові революції у країнах Центральної та Східної Європи, розпад СРСР не привели до ліквідації НАТО, тому що в нових умовах Північноатлантичний Альянс змінив свої пріоритети. Тепер для нього стало важливим: збереження миру, повага до прав людини і суверенних прав націй, боротьба з тероризмом та стихійними лихами тощо; став взірцем мудрого збереження нашої цивілізації.

Саме як про демократичний і гуманістичний військово-політичний блок НАТО та вектори його активності підготували свій доробок автори цього посібника.

*Голова всеукраїнської спілки
викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти,
кандидат історичних наук, професор Ладиченко Т. В.*